

А. В. Дакал,
кандидат медичних наук, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія Державного управління при Президентові України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-3221-353X

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.22.100

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

A. Dakal,
Ph.D in dentistry, doctoral student in social and humanitarian policies at the National Academy for Public
Administration under the President of Ukraine, Kyiv

THE ISSUE OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS
OF THE CHILD: EUROPEAN STANDARDS AND PRACTICAL EXPERIENCE

Статтю присвячено розгляду європейських стандартів прав дітей та механізмів їх реалізації в окремих країнах Європейського Союзу, де існує 4 моделі інституту омбудсмена з прав дитини. А саме: парламентського інституту, президентського, самостійного державного органу та громадської організації. Незалежно від моделі правового статусу, омбудсмен має приблизно однакові функції та повноваження. В його діяльності цікавим є досвід двох груп країн: перша — це скандинавські країни, які демонструють специфічні та багато в чому оригінальні підходи, нестандартні для материкової Європи; друга — посткомуністичні країни Східної Європи, які мали багато в чому споріднені з українськими вихідні умови для початку формування інституцій із захисту прав людини в цілому та дитини зокрема.

Особливу увагу приділено характеристиці діяльності інституту дитячого омбудсмена в Данії, Норвегії, Польщі, Угорщині.

Зроблено висновок щодо необхідності подальшої імплементації в Україні міжнародних стандартів та кращого європейського досвіду державного захисту дітей, гарантування їх невід'ємних прав та законних інтересів як стратегічного чинника демократичного державотворення.

The article deals with the consideration of the European standards of the rights of children and the mechanisms of their implementation in some countries of the European Union. Over the past 50 years, the international community has drawn up and adopted a large number of treaties concerning the protection of the rights and legitimate interests of children, which gives grounds for claiming that certain stereotypes in this area are well established. The Convention on the Rights of the Child is recognized as a key document, a kind of "international children's constitution". The European Network of Commissioners for the Rights of the Child (ENOC) was created in order to better implement the provisions of the Convention. The article focuses on the characteristics of their work, where the experience of two groups of countries is of special interest. The first group is Scandinavian countries,

which show specific and largely original approaches that are unusual for the countries of continental Europe; the second group is the post-communist countries of Eastern Europe, which had in many respects related to Ukraine's initial conditions to start forming institutions for the protection of human rights in general and the rights of the child in particular.

Scandinavian countries demonstrate all the main models for the institution of a child ombudsman. A reputable unofficial public child welfare office is active in Finland; in Denmark, it is an independent governmental body under the authority of the Ministry of Social Policy; the Norwegian Ombudsman provides counseling and advocacy services to children in all areas of law, except for the cases of family conflicts or those already in judicial process.

The uniqueness of Poland's experience is that this country is the only one in the world to have enshrined in its Constitution a number of specific guarantees for the rights of the child. Useful for imitation can be a fundamentally new state social institution introduced by the Polish Parliament — a family assistant, enshrined in the law "On family support". Such a person should work with a family that is on the verge of difficult circumstances.

A characteristic feature of the Ombudsman Institution in Hungary is that the efficiency of its work depends directly on close interaction and cooperation with other state bodies that protect the rights of the child in that country.

The conclusion is made concerning the need for further implementation of international standards and the best European experience of state protection of children in Ukraine, guaranteeing their inalienable rights and legitimate interests as a strategic factor of democratic state formation in Ukraine.

Ключові слова: держава, державна політика, права дитини, захист прав та інтересів дітей, європейські стандарти захисту дитини.

Key words: the state, state (public) policy, the rights of the child, protection of the rights and interests of children, European standards of child protection.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна стоїть сьогодні на порозі демографічної кризи, яку колишній секретар Ради національної безпеки і оборони України О. Турчинов назвав "катастрофічною" та такою, що становить реальну загрозу національній безпеці [10]. Популяція українців щороку скорочується пришвидшеними темпами, кількість дітей в країні з 1991 по 2018 рр. скоротилася практично вдвічі, молоді сім'ї все більше утримуються від народження дитини та виїжджають на заробітки до інших країн. В Україні станом на кінець 2018 року на 10 працюючих вже припадало 11 пенсіонерів й через війну на Донбасі та низький рівень оплати праці в країні ця різниця тільки збільшується за рахунок так і не зупиненої міграції молоді за кордон. Згідно з економічною теорією подібний пенсійний тиск на працездатне населення не здатна витримати жодна економіка світу.

Тому з точки зору національної безпеки та самого виживання української держави гостро постає проблема стимулювання народжуваності, збільшення кількості дітей і молоді в демографічній структурі нашого суспільства. У свою чергу, це актуалізує широке

запровадження в нашій державі європейських стандартів захисту прав і законних інтересів дітей, створення на цих стандартах дієвої державної системи захисту дитинства, розробки та упровадження державної політики стимулювання народження та виховання дітей в Україні як стратегічної складової подальшого державотворення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблематиці захисту прав і законних інтересів дітей в сучасній науці приділено певну увагу, насамперед представниками юридичних наук та державного управління. Зокрема проблематиці розкриття європейських стандартів прав дитини присвячено роботи таких дослідників як О. Антонова [1], О. Дрозд [4], К. Жилка [5], С. Лов'як [9], Т. Хуторянська [4], О. Шульц [13]. Позитивний досвід окремих європейських країн, в тому числі щодо діяльності дитячого омбудсмену розкривають Ю. Губаль [3], В. Закриницька [6], О. Кудрявцева [8], О. Розвадовська [12].

Щоправда, у вітчизняному науковому світі ще не склалася загальноусталена система чи наукова школа дослідження проблематики захисту прав і законних інтересів дітей. Також слід виділити невирішені раніше питання систематизації та узагальнення існуючого європейського досвіду в даному напрямку, напрацювання механізмів імплементації кращого європейського досвіду в функціонуванні державної системи захисту дитинства в Україні.

Саме цим обумовлена постановка мети і завдань даної статті як проведення огляду й систематизації європейських стандартів та передового досвіду захисту прав і законних інтересів дітей.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика захисту прав дитини є однією з основоположних у діяльності Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй, адже піклування про дітей означає піклування про майбутні покоління — про саме продовження існування людської цивілізації. Протягом останніх 50-ти років міжнародна спільнота виробила й ухвалила значну кількість договорів, що стосуються захисту прав і законних інтересів дітей, що дає підстави стверджувати про певну усталеність міжнародної системи стандартів в цій сфері.

Більше того — вироблення таких стандартів не припиняється, останній з них — Рекомендацію CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі було ухвалено Комітетом Міністрів 4 липня 2018 року на 1321-му засіданні заступників міністрів Ради Європи [11]. З початку XXI ст. Україна ратифікувала цілу низку європейських стандартів прав дітей, серед яких: Конвенція про кіберзлочинність (від 23 листопада 2001 р., ратифікована 7 вересня 2005 р. з заявою), Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність (від 28 січня 2003 р., ратифікований 21 липня 2006 р. з заявою), Європейська конвенція про здійснення прав дітей (від 25 січня 1996 р., ратифікована 3 серпня 2006 р. з заявою), Європейська соціальна хартія (переглянута) (від 3 травня 1996 р., ратифікована 14 вересня 2006 р. з заявою), Європейська конвенція про контакт з дітьми (від 15 травня 2003 р., ратифікована 20 вересня 2006 р. з заявою), Європейська конвенція про громадянство (від 6 листопада 1997 р., ратифікована 20 вересня 2006 р. з заявою), Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми (від 20 травня 1980 р., ратифікована 6 березня 2008 р. з заявою), Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (від 15 жовтня 1975 р., ратифікована 14 січня 2009 р.), Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі дітьми (від 16 травня 2005 р., ратифікована 21 вересня 2010 р.), Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) (від 27 листопада 2008 р., ратифікована 15 лютого 2011 р.) [13, с. 184].

Ключовим документом у сфері захисту дитини, своєю рідною "міжнародною дитячою конституцією" визнається Конвенція про права дитини, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року (є рати-

фікованою всіма державами світу, окрім США, Південного Судану та Сомалі). Як зазначає О. Антонова, саме з цієї Конвенції розпочалося формування системи міжнародних стандартів щодо захисту прав дітей [1, с. 106]. Ця Конвенція закріпила в міжнародному правовому просторі такі гарантії прав дитини:

- на життя, виживання та розвиток (ст. 6);
- на ім'я та набуття громадянства (ст. 7);
- на збереження індивідуальності та возз'єднання зі своєю сім'єю (ст. 8);
- на свободу висловлювати свої погляди (ст. 12);
- на свободу думки, совісті, релігії (ст. 14);
- на свободу асоціацій та мирних зібрань (ст. 15);
- на невтручання в особисте, сімейне життя, недоторканість житла та таємницю кореспонденції, незаконного посягання на її честь та репутацію (ст. 16);
- на захист прав та інтересів дитини при усиновленні (ст. 21);
- на захист та гуманітарну допомогу дітям зі статусом біженця (ст. 22);
- на необхідний для фізичного, розумового, морального і соціального розвитку дитини рівень життя (ст. 27);
- на освіту (ст. 29—30);
- на захист від економічної експлуатації (ст. 32);
- на неучасть у військових діях (ст. 38);
- на фізичне та психологічне відновлення і соціальну реінтеграцію жертв зловживань та експлуатації (ст. 39);
- на розвиток у дитини почуття гідності і значущості, зміцнення поваги до прав людини й основних свобод інших (ст. 40) [7].

Як зазначають О. Дрозд та Т. Хуторянська, у рамках Конвенції про права дитини держави-учасниці ООН зобов'язалися забезпечити неповнолітній особі такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки батьків чи інших осіб, які відповідають за дитину за законом, й із цієї метою вживають усіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Водночас особлива увага покладається на обов'язок національних публічних адміністрацій вживати комплекс заходів щодо забезпечення найкращих інтересів дитини як основного предмету піклування держави. Крім того, вживаються необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні заходи з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування, жорстокого поводження, експлуатації з боку батьків чи іншої особи, яка згідно із законом турбується про дитину [4, с. 259].

З метою більш плідної реалізації положень Конвенції про права дитини у червні 1997 р. було створено міжнародне неприбуткове об'єднання незалежних інститутів з прав дітей — Європейську мережу уповноважених з прав дітей (ENOC). Сьогодні її членами є 27 країн — Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Грузія, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Мальта, Норвегія, Польща, Португалія, Росія, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія та Швеція. Як свідчить європейська практика, саме інститут уповноважених з прав дітей — дитячих омбудсменів — став найбільш поширеним і найбільш впливо-

вим механізмом захисту прав і законних інтересів дитини в Європі.

В Європейському Союзі існує 4 моделі інституту омбудсмена з прав дитини: як парламентського інституту (найбільш поширена); як президентського інституту; як самостійного державного органу та як громадської організації. Проте, незалежно від моделі правового статусу, Уповноважені з прав дитини мають приблизно однакові функції та повноваження, зокрема:

1) вплив на законодавство, державну політику, адміністративну й судову практику;

2) спостереження за здійсненням законодавства, що стосується захисту інтересів дітей;

3) внесення рекомендацій до державних органів про зміни законодавства у сфері охорони прав дітей;

4) реагування на конкретні порушення прав дитини, розслідування справ за індивідуальними скаргами дітей, захист їх прав і представництво їх інтересів в суді та інших державних інституціях;

5) проведення досліджень у галузі забезпечення прав та інтересів дітей;

6) поширення інформації про міжнародні стандарти прав дітей серед дорослих і неповнолітніх, сприяння підвищенню їх поінформованості про права дитини;

7) виявлення думки дітей щодо їхніх найважливіших прав та інтересів;

8) діяльність як посередника у випадках виникнення конфліктів між дітьми і батьками;

9) представлення доповідей про виконану роботу і про положення справ з питань дотримання прав дітей [3, с. 63—64; 6, с. 348].

У діяльності дитячого омбудсмена нас цікавить, насамперед, досвід двох груп країн: перша група — скандинавські країни, які демонструють специфічні й багато в чому оригінальні підходи, нестандартні для материкової Європи; друга група — посткомуністичні країни Східної Європи, які мали багато в чому споріднені з українськими вихідними умовами початку формування інституцій із захисту прав людини в цілому та дитини зокрема.

Скандинавія демонструє нам всі основні моделі інституціонування дитячого омбудсмена: у Фінляндії активно працює авторитетний неофіційний громадський офіс дитячого омбудсмена Мантерхеймської Ліги соціального захисту дітей; в Данії — це є незалежний урядовий орган — Національна Рада з прав дитини Данії, підпорядкована Міністерству соціальної політики; в Норвегії дитячий омбудсмен є парламентським інститутом; у Швеції — більше королівським, аніж парламентським (тобто ближчим до президентської моделі, оскільки Швеція як королівство не має посади президента країни).

Відтак, очевидно, що функції, повноваження та форми діяльності дитячих омбудсменів у цих країнах різні. Як зазначає В. Закриницька, у Фінляндії омбудсмен виступає виключно як захисник за індивідуальними скаргами, що подаються або самими дітьми, або від їх імені. У Норвегії уповноважений з прав дитини поряд із захистом інтересів окремих дітей представляє інтереси норвезьких дітей у цілому. Шведський омбудсмен не має повноважень із розгляду конкретних справ і працює у напрямі зміцнення і розширення прав та інтересів усіх

дітей. Національна Рада з прав дитини Данії відстоює розвиток прав дитини шляхом надання прямих консультацій дітям стосовно проблем, які їх хвилюють [6, с. 348, 350]. Норвезький омбудсмен надає консультаційні та правозахисні послуги для дітей з усіх галузей права, за винятком справ, де йдеться про конфлікти в сім'ї або які вже перебувають у стані судового розгляду. Він має право доступу до всіх документів з усіх справ, що стосуються дітей і розглядаються органами державної влади, а також право доступу до державних установ. За роки свого існування інститут омбудсмена розвинув тісні контакти з політичними партіями, місцевими органами влади, засобами масової інформації та НУО, що дає можливість більш ефективно та конструктивно здійснювати захист дітей [6, с. 349]. Фінський омбудсмен як громадянський інститут не має офіційного державного статусу — ні права вимагати оприлюднення документів, ні проводити розслідування за відсутності індивідуальної скарги від дитини, а тільки сприяти забезпеченню дітей та молоді прямим інформаційним каналом та іншою необхідною допомогою. Водночас омбудсмен Мантерхеймської Ліги може направляти скарги омбудсмену парламенту Фінляндії або Канцлеру з питань юстиції, а у випадку надходження скарг про серйозні порушення — Європейській Комісії з прав людини [6, с. 350].

Окремим аспектом турботи про дітей в скандинавських країнах є боротьба за майбутнє здоров'я нації. Як і вся Європа, скандинавські країни вкрай стурбовані проблемою дитячого ожиріння, яке набуває епідемічного характеру. Не випадково саме Данія, Норвегія, Фінляндія, Бельгія разом з низкою інших країн були серед ініціаторів створення Європейської хартії боротьби з ожирінням. Силами цієї Хартії було розроблено й запроваджено низку спеціальних програм, спрямованих на збалансування раціонів дитячого харчування, гармонізацію його з і стимулюванням фізичної активності, що в сукупності має призвести до зниження показників надлишкової ваги та швидко й відчутно вплинути на стан здоров'я дітей. Серед таких програм варто зазначити наступні: "PorGrow — вибір політики для боротьби із зростання проблеми ожиріння"; "CHOP — ожиріння в дитячому віці: раннє "програмування" харчування немовлят"; "EARNEST — проект з проблем програмування за рахунок "запрограмованого" ефекту харчування в ранньому віці"; "Діти, ожиріння та пов'язані з ним попереджувані хронічні хвороби"; "ShapeUp — дія на рівні школи на детермінанти ожиріння дітей" [5, с. 133].

Нашими найближчими сусідами в Східній Європі є Польща та Угорщина. Унікальність досвіду Польщі полягає в тому, що ця країна єдина в світі закріпила в своїй Конституції низку конкретних гарантій прав дитини, зокрема вимога до органів публічної влади "захищати дитину від насильства, жорстокості, експлуатації та деморалізації", "враховувати зрілість дитини, а також свободу її совісті й визнання її переконання", а також необхідність в процесі встановлення прав дитини "вислухати і в міру можливості врахувати думку дитини" (Статті 48 та 72 Конституції РП). Якраз у Конституції Польської республіки й закріплено інститут дитячого омбудсмена, що створює додаткові гарантії дієвості та сталості його діяльності. Ідея захисту прав дитини в Польщі

акцептується владою, є розуміння важливості нашої інституції на всіх щаблях. Відповідно до конституційних вимог Уповноважений із захисту прав дітей в Польщі обирається Сеймом не більше як на два терміни по 5 років поспіль, водночас дитячий омбудсмен зобов'язаний регулярно звітувати перед парламентом про стан дотримання прав і свобод дитини. Офіс Уповноваженого з прав дитини в Республіці Польща знаходиться в центрі Варшави, де займає триповерхову будівлю. Штат офісу на 100% фінансується з державного бюджету й налічує 70 постійних працівників та ще 30 позаштатних радників [12].

Як зазначає О. Кудрявцева, Польща демонструє такий системний комплексний підхід до унормування прав і свобод дитини через суттєвий вплив громадянського суспільства на Польську державу в питаннях захисту прав дитини. Конституційна новела про заснування посади дитячого омбудсмена стала результатом впливу громадського сектору, зокрема такої авторитетної громадської організації з 40-річною історією, як "Комітет охорони прав дитини". До того ж не слід забувати і багаті правозахисні традиції в Польщі. Адже саме цінності та погляди відомого польського педагога Я. Корчака стали світоглядною основою Конвенції ООН про права людини [8, с. 60].

Цікавим є той факт, що польські дітлахи вперше дізнаються про Захисника прав дитини із підручників, зокрема з книги "Польща — моя батьківщина", із листів омбудсмена до дітей, які зачитують керівники усіх шкіл на початку нового навчального року, а також із численних телевізійних і радіопередач, соціальних мереж тощо. В Польщі з 2010 року законодавчо закріплено заборону будь-кому, включно з батьками бити дітей [12]. Також корисним є досвід функціонування польських міні-дитячих будинків, розрахованих на 12—15 дітей, якими опікуються 4—5 вихователів. Ці установи є місцями тимчасового перебування дітей до того часу, поки не буде проведено належну роботу з їхніми біологічними родинами або знайдеться нова родина (приймозна родина, усиновлення, родина опікунів). Для юнацтва практикують спеціалізовані соціальні гуртожитки, у яких проживає до 30 осіб [8, с. 61].

Корисним для наслідування є й введена польським парламентом принципово нова державна соціальна інституція — асистент сім'ї, що закріплено в законі "Про підтримку сім'ї". Така особа (їх кілька тисяч по країні) повинна працювати з родиною, яка на межі скрутних обставин, безгрошів'я може сильно заборгувати за комунальні послуги тощо. Таку сім'ю потрібно підтримати, зберегти її від розпаду. З 2012 року, відколи Польща має таких асистентів, кількість дітей у державних закладах зменшилася на 17 тисяч [12].

Уповноваженого з прав дитини Угорщини обирають в конституційною більшість угорського парламенту (строком на 6 років), водночас він має двох заступників: уповноваженого з питань прав майбутнього покоління та уповноваженого із прав національних меншин.

Характерною рисою інституту омбудсмена в Угорщині є те, що ефективність його роботи прямо залежить від органічної взаємодії та співпраці з іншими органами держави, які здійснюють захист прав дитини в Угорщині. Це досягається насамперед через зобов'язання органів

держави й місцевого самоврядування надання омбудсмену таких прав, як невідкладний прийом посадовими особами, безперешкодне відвідування органів публічної влади, присутність на їхніх засіданнях, звернення до Конституційного Суду, напрям актів реагування у відповідні органи тощо [3, с. 64].

Як зазначає Ю. Губаль, для успішного виконання своїх завдань угорський омбудсман має законодавчо закріплені права й повноваження, а саме:

- проводити постійний моніторинг дотримання конституційних прав дитини, виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку до парламенту пропозицій щодо припинення й запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини;

- вносити до парламенту пропозиції щодо підготовки проектів законів із питань прав і законних інтересів дитини;

- вільно входити в усі державні органи та установи з метою вивчення й аналізу документів, які зачіпають інтереси групи дітей чи окремої дитини;

- безперешкодно ознайомлюватися зі становищем дітей у проблемних сім'ях, школах, інтернатних закладах, спеціалізованих установах, де утримуються діти;

- одержувати об'єктивну інформацію від державних органів і установ щодо фактичного стану реалізації й захисту прав дітей;

- проводити конференції, "круглі столи", ділові зустрічі та інші заходи, спрямовані на об'єднання зусиль і дій державних структур, наукових, громадських організацій щодо вдосконалення системи охорони прав дітей;

- вільно й самостійно інформувати суспільство та доповідати вищим державним органам про становище у сфері захисту прав дітей [3, с. 64—65].

Нові історичні часи приносять нові виклики. Ще нещодавно вчені говорили про перехід до інформаційного суспільства, а воно вже насправді в наших містах, вулицях і домівках. Все більше людей, зокрема, й переважна частина молоді все більше особистого часу проводить у цифровому середовищі. Це середовище у безліч способів формує життя дітей, створюючи можливості й ризики для їхнього благополуччя та втілення прав людини. Неякісний або ж обмежений доступ до цифрового середовища може вплинути на здатність дітей повною мірою втілювати свої права людини.

Згідно із Стратегією Ради Європи про права дитини (на 2016—2021 роки) і Стратегією управління Інтернетом Ради Європи (на 2016—2019 роки) права дитини в цифровому середовищі визначено як один із найбільш пріоритетних напрямів. У розвиток зазначених стратегій Комітет Міністрів Ради Європи, 4 липня 2018 року видав Рекомендацію Ради Європи "Про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі" (CM/Rec(2018)7) [11]. Ці рекомендації містять вказівки щодо необхідності розроблення, втілення і моніторингу державами-членами Ради Європи комплексного стратегічного й скоординованого підходу, а також узгоджених дій і ефективної співпраці на національному та міжнародному рівнях щодо поваги, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі.

Зокрема урядам європейських держав рекомендується переглянути своє законодавство, політику і практику, щоб забезпечити належне відображення повного спектру прав дитини. Держави також мають забезпечити, щоб підприємства та інші ключові партнери виконували свої обов'язки з прав людини й несли відповідальність у разі зловживань чи порушень. Державам слід вживати відповідних заходів для того, щоб всі діти мали адекватний, доступний та надійний доступ до пристроїв, підключення, послуг і контенту, які спеціально призначені для дітей; у спеціальних публічних просторах такий доступ має бути безоплатним. Водночас слід уживати спеціальних заходів для захисту малолітніх дітей від передчасного впливу цифрового середовища.

Держави повинні гарантувати права дитини на отримання та висловлення будь-яких поглядів, думок або висловлювань із важливих для них питань через засоби масової інформації за їх вибором та незалежно від того, чи їхні погляди й думки були позитивно сприйняті державою чи іншими учасниками. До дітей, як до творців і розповсюджувачів інформації в цифровому середовищі, повинна бути донесена інформація про те, як здійснювати своє право на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі, поважаючи права та гідність інших. Діти повинні бути обізнані з законними обмеженнями свободи вираження поглядів, наприклад, для запобігання порушень прав інтелектуальної власності й боротьби з підбурюванням до ненависті та насильства. Важливо також забезпечити високоякісний контент, спеціально розроблений для дітей [там само].

Рада Європи звертає особливу увагу на необхідності посилити заходи зі сприяння розвитку цифрової грамотності, в тому числі щодо формування критичного розуміння дітьми цифрового середовища й освітніх ресурсів. З огляду на швидкість виникнення нових технологій, керівні принципи також пропонують заходи щодо подолання ризиків для дітей у цифровому середовищі. До таких належать: регулярні оцінки ризиків, використання ефективних систем перевірки віку, створення принципів для товарів /послуг, які адресовані дітям або використовуються ними, захист дітей від комерційної експлуатації, невідповідної їх віковій реклами та маркетингу, шкідливих контенту й поведінки, сексуальної експлуатації та насильства, розбещення, онлайн-вербування для вчинення злочинів, участі в екстремістських політичних чи релігійних рухах, торгівлі людьми, а також від залякування, переслідування та інших форм насильства [11].

Україна тісно співпрацює з Радою Європи в питаннях захисту прав і законних інтересів дітей. Так у 2012—2014 рр. завдяки співпраці Уповноваженого Президента України з прав дитини з департаментом прав дитини Ради Європи та українським офісом РЄ в Україні реалізувався дворічний проект РЄ "Зміцнення та захист прав дитини". Проект був спрямований на формування в Україні правосуддя, дружнього до дитини, реалізацію заходів проти будь-яких форм насильства над дітьми, реалізації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [9, с. 41]. Проте слід визначити, що проект пройшов малопоміченим, й навіть створено спеціальна інтернет-сто-

рінка цього проекту на Фейсбуці мала незначне наповнення й швидко згасла, а останнє повідомлення на сторінці <https://www.facebook.com/children.org.ua/> датоване 9 червня 2015 р.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження надає підстави для твердження, що проблема державного захисту прав і законних інтересів дітей в сучасному світі набуває стратегічного значення. А її позитивне вирішення надає імпульс подальшому державотворенню та розвитку соціальних спільнот в усьому світі, закладаючи підвалини майбутньої конкурентоздатності цілих народів і держав. Відтак в Україні необхідно розширювати й активізувати діяльність державних структур, насамперед інституту повноваженого Президента України з прав дитини, формувати нову більш послідовну й дієву державну політику підтримки та стимулювання материнства й дитинства, засновану на загальноновизначених європейських стандартах.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності проведення актуальних досліджень щодо вироблення пропозицій щодо більш глибокої імплементації міжнародних стандартів захисту прав і законних інтересів дитини в Україні, упровадження кращого європейського досвіду у формуванні та реалізації державної соціальної й молодіжної політики в частині захисту материнства і дитинства, вироблення пропозицій щодо удосконалення державних механізмів захисту дітей, гарантування їх невід'ємних прав та законних інтересів як важливого стратегічного чинника демократичного державотворення в Україні.

Література:

1. Антонова О. Міжнародно-правові стандарти у сфері сім'ї, дитинства, материнства і батьківства. Альманах міжнародного права. 2017. Вип. 18. С. 103—112.
2. Губаль Ю. Концептуальні підходи щодо визначення категорій "дитина" та "права дитини" за вітчизняним та міжнародним законодавством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 16 (1). С. 33—34.
3. Губаль Ю. Поняття та види гарантій захисту прав і свобод дитини відповідно до законодавства України та Угорщини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 34 (1). С. 66—68.
4. Дрозд О., Хуторянська Т. Міжнародні стандарти забезпечення прав і законних інтересів дитини та їх імплементація в законодавство України. Актуальні проблеми держави і права. 2015. Вип. 75. С. 255—261.
5. Жилка К. Актуальні аспекти європейського досвіду державної політики щодо охорони здоров'я дітей. Держава та регіони. Сер.: Державне управління. 2013. № 4. С. 131—134.
6. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід. Вісник академії правових наук. 2012. № 4 (71). С. 346—356.
7. Конвенція про права дитини. Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990—1990 рр., № 1, стор. 205.

8. Кудрявцева О. Конституційні та інституційні за-
сади захисту прав дитини в Україні та Польщі: порівняль-
но-правовий аналіз. Історико-правовий часопис. 2016.
№ 2. С. 58—62.

9. Лов'як С. Дотримання прав дитини в Україні: су-
часний стан та міжнародний досвід. Митна справа. 2013.
№ 6 (90). Ч. 2. Книга 2. С. 37—42.

10. Реальна загроза нацбезпеці: Турчинов назвав
темпи скорочення населення України катастрофічними.
Інтернет-портал ТСН. 13 вересня 2018 р. URL: <https://tsn.ua/politika/realna-zagroza-nacbezpeci-turchinov-nazvav-tempi-skorochennya-naselennya-ukrayini-katastrofichnimi-1216842.html>

11. Рекомендація СМ/Rec (2018)7 Комітету міністрів
держав-членів про принципи дотримання, захисту та
реалізації прав дитини в цифровому середовищі (Ухва-
лено Комітетом Міністрів 4 липня 2018 року на 1321-му
засіданні заступників міністрів). Страсбург. 2018. Офі-
ційний веб-сайт Національної Ради України з питань те-
лебачення і радіомовлення. <https://www.nrada.gov.ua/rada-yevropy-zatverdyla-shhe-odyn-vazhlyvyj-dokument-shhodo-zahystu-prav-ditej/>

12. Розвадовська О. Польський дитячий омбудсман
Марек Михалак: "Діяльність щодо захисту дітей для нас
природна" Дзеркало тижня. 2016. № 34 (280). С. 10.

13. Шульц О. Становлення міжнародних стандартів
прав дитини. Науковий вісник Академії муніципального
управління. Серія: Право. 2012. Вип. 1. С. 178—186.

References:

1. Antonova, O. (2017), "International legal standards
in the field of family, childhood, motherhood and
paternity", *Al'manakh mizhnarodnoho prava*, vol. 18, pp.
103—112.

2. Hubal', Yu. (2015), "Conceptual approaches to
defining the categories of "child" and "child's right" under
national and international law", *Naukovy visnyk
Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii:*
Yurysprudentsiia, vol. 16 (1), pp. 33—34.

3. Hubal', Yu. (2015), "Concepts and types of
guarantees for the protection of the rights and freedoms
of the child in accordance with the legislation of Ukraine
and Hungary", *Naukovy visnyk Uzhhorods'koho
natsional'noho universytetu. Serii:* *Pravo*, vol. 34 (1),
pp. 66—68.

4. Drozd, O. and Khutorians'ka, T (2015), "Inter-
national standards for the protection of the rights and
legitimate interests of the child and their implementation
in the legislation of Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavy
i prava*, vol. 75, pp. 255—261.

5. Zhyhka, K. (2013), "Current aspects of the European
experience of public policy on the health of children",
Derzhava ta rehiony. Serii: *Derzhavne upravlinnia*, vol. 4,
pp. 131—134.

6. Zakrynyts'ka, V. (2012), "Ombudsman for the Rights
of the Child in the Mechanism of State Protection of the
Rights, Freedoms and Legal Interests of Children: Foreign
Experience", *Visnyk akademii pravovykh nauk*, vol. 4 (71),
pp. 346—356.

7. UN (1990), "Convention on the Rights of the Child",
Zibrannia chynnykh mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy,
vol. 1.

8. Kudriavtseva, O. (2016), "Constitutional and
institutional principles for the protection of the rights
of the child in Ukraine and Poland: a comparative legal
analysis", *Istoryko-pravovyy chasopys*, vol. 2, pp. 58—
62.

9. Lov'iak, S. (2013), "Respect for the Rights of the
Child in Ukraine: Current State and International
Experience", *Mytna sprava*, vol. 6 (90), no. 2, pp. 37—
42.

10. TSN (2018), "Real threat to national security:
Turchynov called Ukraine's population decline rate
catastrophic", available at: <https://tsn.ua/politika/realna-zagroza-nacbezpeci-turchinov-nazvav-tempi-skorochennya-naselennya-ukrayini-katastrofichnimi-1216842.html> (Accessed 01 Nov 2019).

11. National Council of Television and Radio
Broadcasting (2018), "СМ / Rec Recommendation (2018)
of the Committee of Ministers to Member States on the
principles of respect, protection and enforcement of the
rights of the child in the digital environment", available at:
<https://www.nrada.gov.ua/rada-yevropy-zatverdyla-shhe-odyn-vazhlyvyj-dokument-shhodo-zahystu-prav-ditej/> (Accessed 01 Nov 2019).

12. Rozvadovs'ka, O. (2016), "Polish Children's
Ombudsman Marek Michalak: "Child protection
activities are natural for us"", *Dzerkalo tyzhnia*, vol. 34
(280), p. 10.

13. Shul'ts, O. (2012), "Establishment of international
standards for the rights of the child", *Naukovy visnyk
Akademii munitsypal'noho upravlinnia. Serii:* *Pravo*, vol.
1, pp. 178—186.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових
видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73